

Deo vive, at vive dignè Deo; dignè Patre aeterno, Patre tuo; dignè Filio aeterno, capite tuo; dignè Spiritu sancto, spiritu et corde tuo: sanctus esto, sicut Pater

aeternus, cuius factus es filius et haeres; sanctus esto, sicut Filius, cuius membrum factus es; sanctus esto, sicut Spiritus sanctus, in quo sanctificatus es.

IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM

Præfationes.

Philemon, vir nobilis, Phrygius genere, civis Colossensis, inter suos potentia quidem et opibus, sed maxime christianâ fide, pietate et charitate conspicuus. Inter alios multos, servum habuit Onesimum nomine, Phrygem quoque et Colossensem, qui, domini sui quibusdam compitatis rebus, Colossis Romam transfugit. Hunc D. Paulus, in prioribus vinculis tunc agens, instructum, conversum, et baptizatum, cum hac Epistola commendatitâ ad Philemonem, sibi Paulo charissimum remittit, cum mira charitatis arte rogans, ut, datâ veniâ Onesimum in gratiam recipiat.

Scripta est itaque Romæ in primis vinculis, eodem tempore quo Epistola ad Colossenses. Vide Estium. Per Onesimum lata an. 62.

Nullum equidem doctrinæ christianæ caput ex pro-

philemon ad quem hæc scribitur Epistola, Pauli discipulus, vir clarus erat apud Colossenses; cuius domum Colossis ad sua tempora permansisse testatur Theodoretus. Hospitalem fuisse et loventis auxilio fratris hospitium, satis hæc ipsa Epist. loquitur. Cuius quidem scribende causa iuit ejusmodi: erat Philemoni servus Onesimus, qui furto feto fugam inivit. Mox utriusque criminis, fugæ et furti potentia ductus Romam se contulit ad Paulum captivum, quem hero suo noverat esse amicum. Ab eo susceptus et Christi fidem edoctus, atque baptizatus, aliquandiu ministravit ei in carcere; donec satis in pietate confirmatum, remittere eum Philemoni visum fuit. Remittit autem cum his litteris commendatitiis, in quibus miro studio id agit ut servum domino reconciliet. Nec verò dubium, quia Pauli precebas Philemon annuerit, ac plus etiam præstitit quam rogatus esset. Nam manumissum fuisse Onesimum ex eo constat, quod postea Timotheo in episcopatu Ephesiorum successerit, uti liquido probat B. Ignatii ad Ephesios epistola, in qua Onesimi ut illorum episcopi, valde honorificam facit mentionem. Referunt Hieronymus, Chrysostomus et Theophylactus fuisse quosdam qui negarent hanc Epistolam locum inter Scripturas sacras, propter humilitatem argumenti, eo quod ad hominem privatum ac de re privata scripta

fesso docet hæc in Epistola sanctus Apostolus, sed mirandum dat omnibus Christianis exemplum charitatis: si enim mancipium, si fugitivum, si furem, tantâ charitate prosecutus est gentium Doctor et Apostolus, quis Christianus charitatis officia negligat erga quemlibet, etsi conditione et moribus vilissimum?

Hæc præterea docemur Epistola, de nullo, quantumvis perditio hominem, desperandum; Onesimus enim fur et fugitivus, Dei gratiâ, vir illustris evasit. S. Timotheo in episcopatu Ephesino successit; denique sub Trajano Romæ martyrium gloriosè consumnavit.

Alias hujus Epistolæ utilitates colligit D. Chrysostomus, quas et nos suis in locis annotabimus.

sit. Sed bene ab fisdem respondetur, utcumque argumentum humile et abjectum videatur, haudquam indignum esse Spiritu Dei. Quo auctore Paulus hæc Epistolam scribens in commendando et reconducendo extreme sortis homine, tam egregium charitatis exemplum universe Ecclesie reliquerit, etiam nullum hanc doctrinam christianam ex professo tractetur. Sanè Chrysostomus quator utilitates insignes ex hæc Epistola colligit, quas apud eum in argumento videre est. Easdem breviter recenset Theophylactus. Scripta est Romæ à vinculis, quorum nunquies meminit. Missa per Onesimum, una cum Epistola ad Colossenses, Tychico ad perferendum traditâ. Simul enim missas fuisse has duas Epistolas manifestè apparet, nam utraque Archippum compellat, denique utraque eodem habet salutatores in fine, Epaphram, Marcum, Aristarchum, Demam et Lucam. Eodem tempore scriptas fuisse Epistolas ad Ephesios et ad Philemonem, affirmat Hieronymus, et docere conatur, cuius sententiam aliis in locis expendimus.

Epistolæ hujus quàm admirandum sit artificium Græci expositores passim inter commentandum annotant, Cajetanus quoque sub finem sui commentarii, et Erasmus annotatione in hæc Epistolam utilitatem

IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM

Commentaria.

CAPUT UNICUM.

1. Paulus victus Christi Jesu, et Timotheus frater Philemoni dilecto, et adjutori nostro,

CHAPITRE UNIQUE.

1. Paul, prisonnier pour Jésus-Christ, et Timotheus son frère, à notre cher Philemon, notre coadjuteur.

2. Et Appie sorori charissimæ, et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesie quæ in domo tua est;

3. Gratia vobis et pax à Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,

5. Audiens charitatem tuam, et fidem quam habes in Domino Jesu, et in omnibus sanctis;

6. Ut communicatio fidei tue evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu.

7. Gaudium enim magnum habui, et consolationem in charitate tuâ, quia viscerata sanctorum requieverunt per te, frater.

8. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet;

9. Propter charitatem magis obsecro, cum sis talis ut Paulus senex, nunc autem et vinetus Jesu Christi:

10. Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo:

11. Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis:

12. Quem remisisti tibi. Tu autem illum, ut mea viscerâ, suscipe;

13. Quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii:

14. Sine consilio autem tuo nihil volui facere, ut re velut ex necessitate, bonum tuum esset, sed voluntarium.

15. Forsitan ideò discessit ad horam à te, ut aeternum illum reciperes:

16. Jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maxime mihi; quanto autem magis tibi et in carne et in Domino?

17. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me;

18. Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa.

19. Ego Paulus scripsi meâ manu; ego reddam, ut non dicam tibi, quod et te ipsum mihi debes.

20. Ita, frater, ego te fruar in Domino; redde viscera mea in Domino.

21. Confidens in obedientiâ tuâ scripsi tibi: sciens quoniam et super id quod dico, facies.

22. Simul autem et para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis.

23. Salutat te Epaphras, conceptivus meus in Christo Jesu,

24. Marcus, Aristarchus, Demas, et Lucas, adjutores mei.

25. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

2. A notre très-chère sœur Appie, à Archippe le compagnon de nos combats, et à l'Eglise qui est dans votre maison;

3. Que Dieu notre Père et Jésus-Christ notre Seigneur vous donnent la grâce et la paix.

4. Me souvenant sans cesse de vous dans mes prières, je rends grâces à mon Dieu.

5. Apprenant quelle est votre foi envers le Seigneur Jésus, et votre charité envers tous les saints;

6. Et de quelle sorte la libéralité qui nait de votre foi éclate aux yeux de tout le monde, se faisant connaître par tant de bonnes œuvres qui se pratiquent dans votre maison pour l'amour de Jésus-Christ.

7. Car votre charité, mon cher frère, nous a comblés de joie et de consolation, voyant que les cœurs des saints ont reçu tant de soulagement de votre bonté.

8. C'est pourquoi, encore que je puisse prendre en Jésus-Christ une entière liberté de vous ordonner une chose qui est de votre devoir;

9. Néanmoins, à cause de l'amour que j'ai pour vous, et puisque vous êtes si charitable, j'aime mieux vous en supplier, comme Paul, comme vieillard, et comme prisonnier pour Jésus-Christ.

10. Or la prière que je vous fais est pour mon fils Onesime, que j'ai engendré dans mes liens:

11. Qui vous a été autrefois inutile, mais qui vous sera maintenant utile, aussi bien qu'à moi.

12. Je vous le renvoie; et je vous prie de le recevoir comme mes entrailles:

13. J'avais pensé de le retenir auprès de moi, afin qu'il me rendit quelque service en votre place, dans les chaînes que je porte pour l'Évangile;

14. Mais je n'ai rien voulu faire sans votre consentement, désirant que le bien que je vous propose n'ait rien de forcé, mais soit entièrement volontaire.

15. Car peut être qu'il n'a été séparé de vous pour un temps qu'afin que vous le recouvrassez pour jamais.

16. Non plus comme un simple esclave, mais comme celui qui d'esclave est devenu l'un de nos frères bien-aimés, qui n'est très-cher, à moi en particulier, et qui vous le doit être encore beaucoup plus, étant à vous, et selon le monde et selon le Seigneur.

17. Si donc vous me considérez comme étroitement uni à vous, recevez le comme moi-même.

18. S'il vous a fait tort, ou s'il vous est redevable de quelque chose, mettez cela sur mon compte.

19. C'est moi Paul qui vous l'écris de ma main, c'est moi qui vous le rendrai, pour ne pas vous dire que vous vous devez vous-même à moi.

20. Oui, mon frère, que je reçoive de vous cette joie dans le Seigneur; donnez-moi au nom du Seigneur cette sensible consolation.

21. Je vous écris ceci dans la confiance que votre soumission me donne, sachant que vous en ferez encore plus que je ne dis.

22. Je vous prie aussi de me préparer un logement, car j'espère que Dieu me redonnera à vous encore une fois, par le mérite de vos prières.

23. Epaphras, qui est comme moi prisonnier pour Jésus-Christ, vous salue.

24. Avec Marc, Aristarque, Démas et Luc, qui sont mes aides et mes compagnons.

25. Que la grâce de Notre-Seigneur Jésus-Christ soit avec votre esprit. Amen.

ANALYSIS.

Hæc Epistola, quia brevis, in capita non dividitur, sed quatuor in partes dividi potest, in salutationem, in exordium, in propositionem, et in conclusionem.

Inter has autem tanta est ad invicem connectio, tanta amplexus simul ad eundem scopum, scilicet ad impetran-

dum Onesimo gratiam, collatio, ut vix unum in totâ hæc Epistola reperias verbum quod Philemonis animam ad misericordiam Onesimo faciendam non determinet. Ad hoc præparant omnia et singula salutationis ipsius verba, tribus primis versibus contenta. Vide

v. 5, in commentario. Ad hoc tendit exordium, in quo laudatur Philemonis charitas, ut ad charitatem in Onesimum exciteretur, v. 4, 5, 6, 7. Vide v. 7, in commentario. Ad hoc tendit et proponendi modus, v. 8, 9; ad hoc ipsa propositio, v. 10; ad hoc omnes rationes allatae

PARAPHRASIS.

SALUTATIO.

1. Paulus, propter Christum catenâ vincetus, et Timotheus in Christo frater, Philemoni charissimè et cooperatori nostro;

2. Et Appia nostrae in Christo sorori charissimae, et Archippo nostro in apostolica militiâ commilitoni, et fidelium congregationi, quae est in domo tuâ;

5. Gratia vobis et pax sit à Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

EXORDIUM.

4. Tui in orationibus meis semper memor, gratias ago Deo meo;

5. Quia audio eximiam fidem quam habes in Domino Jesum, et charitatem quam in omnes Christianos exerces.

6. Adeo ut beneficentia fidei tuae fiat omnibus evidens, per patefactionem omnium bonorum operum quae sunt à vobis per Christi Jesu gratiam.

7. (Et merito gratias ago) magnum enim gaudium et solatium habui ex tua charitate, frater, quia per te sanctorum viscera recohilata sunt.

PROPOSITIO.

8. Quapropter, quamvis (ut apostolus), multâ possim erga te libertate uti, tibi que possim imperare quod officii tui est,

9. Tamen, propter charitatem quâ te diligo, malo te rogare, maxime cum sis senex, sicut et ego Paulus, qui et nunc pro Christo catenâ ligor.

10. Obsecro te pro filio meo, quem in vinculis meis genui, Onesimo;

11. Qui auctoritate fuit quidem tibi inutilis, nunc autem et mihi et tibi valde utilis.

12. Illum ad te remis; tu ergo eum, ut mea viscera, suscipe.

13. Volebam illum apud me retinere, ut mihi in vinculis, quae Evangelii gratiâ perfero, illa praestaret ob-

SALUTATIO.

VERS. 1. — PAULUS, VINCETUS CHRISTI JESU, id est, propter Christum. Vide Act. apost. cap. 28, 16, ubi Paulus catenâ vincetus manet sub custodia militis.

ET TIMOTHEUS FRATER, scilicet in Christo; ob communem per baptismum regenerationem. Hunc alibi filium suum in fide vocat, Vide 1 ad Tim. 1, 2.

PHILEMONI DILECTO, id est, charissimè.

ET ADUTORI NOSTRO, GRÆC., cooperanti, sui cooperatori nostro. Sic vocat eum honoris gratiâ, quia fidei

VERS. 1. — Paulus, vincetus Christi Jesu, etc.; ac si tacite diceret: Per hæc vincula, quæ pro Christo patior, te obsecro;

VERS. 2. — Et Appia sorori charissimæ, etc. Hæc

versu 11 ad versum 10, et in commentario explicat; ad hoc ipsa conclusio, v. 17; ad hoc damni reparatio, pro quo Paulus se sponsorem facit, v. 18, 19; ad hoc blanditiæ, v. 20, fiducia, v. 21; lætas denique munitus quo claudit Epistolam, v. 22.

sequia quæ tu ipse mihi præstares, si Romæ adesses.

11. At, te inconsulto, eum nolui retinere: ne hoc tantum in me beneficium ex necessitate proficeretur potius quam ex voluntate.

15. Fortè ideò permisit Deus Onesimum à te ad modicum tempus discedere, ut eum reciperes in æternum tibi adhasurum.

16. Non ut servum tantum tibi, sed plus quam servum, scilicet fratrem charissimum, mihi quidem maxime charum; quanto magis tibi, et ob servitium corporalem, et ob spirituales fraternitatem!

CONCLUSIO.

17. Si ergo habes me in fide socium, et in Christo amicum, illum suscipe sicut me ipsum.

18. Si autem à te discedens, furto tibi nocuit, hoc meis rationibus imputa (pro illo me sponsorem facio).

19. (Ut sis certior) in meum chirographum: Ego Paulus scripsi propria manu, ego rependam. Taceo quod tui ipsius mihi debitor es, ob tuam ad Christum conversionem.

20. Eia, mi frater, ego per te hoc gaudium fruar in Domino, hocque beneficium recrea cor meum in Domino; vel Onesimum, meum in Domino filium, recipere in gratiam, et recrea cor meum in Domino.

21. Hæc tibi scripsi, de tua obedientiâ persuasus, habensque pro certo plus te facturum quam peto.

22. Simul etiam et te rogo ut mihi prepares hospitium, nam spero quod per orationes vestras è vinculis liber vobis restituar.

25. Salutem te Epaphras, meus propter Jesum Christum conceptivus,

24. Marcus, Aristarchus, Demas, et Lucas, mei in Evangelii negotio adutores.

25. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum, Amen.

COMMENTARIA.

negotium suo modo, scilicet hospitalitate, opibus, et curâ suâ maxime promovebat.

VERS. 2. — ET APPIAE SORORI CHARISSIMÆ, id est, sorori in Christo, seu Christianæ; erat Philemonis uxor vel soror.

ET ARCHIPPO, COMMILITONI NOSTRO, scilicet in apostolica militiâ. Apostolatus labores hic militiæ comparat, sicut et 1 Tim. 1, 48; et 2 Tim. 2, 5. Archippus erat in ministerio Ecclesie Colossensis, ut patet ex quarto capite ad Coloss., v. 17: Dicit Archippo: Vide

Appia uxor erat Philemonis, ut docet Chrysostomus: hanc sororem suam vocat, scilicet in Christo. Hic Archippus episcopus et predicator erat Colossensis, inquit Ambrosius.

VERS. 1. — Paulus, vincetus Christi Jesu, etc.; ac si tacite diceret: Per hæc vincula, quæ pro Christo patior, te obsecro;

VERS. 2. — Et Appia sorori charissimæ, etc. Hæc

ministerium quod accepti à Domino, ut illud impleas; sive fuerit diaconus, ut vult Baronius, sive fuerit presbyter, imò et episcopus, ut vult D. Ambrosius.

ET ECCLESIE, QUÆ IN DOMO TUA EST, id est, fidelium congregationi, qui in domo tuâ sunt; seu universæ familiæ tuæ, quæ Christiana est.

VERS. 5. — GRATIA VOBIS ET PAX... Consuetæ Pauli salutatio, omne bonum complectens.

Nota post D. Chrysostomum, et alios interpretes, quomodo statim ab initio Philemonis animum pulsât ad misericordiam: Vincetus in Domino. Sua vincula Philemoni demonstrat, et per ea tacite rogat; quasi diceret: Per hæc, quæ pro Christo patior vincula, te deprecor. Et Timotheus; quasi diceret: Idem te deprecatur Timotheus, tuus et meus in Christo frater. Philemoni dilecto; quasi diceret: Per nostrum te deprecor amorem. Adutori nostro; quasi diceret: Qui tui adjuvas, hunc, et me adjuva in illo.

Ut fortior evadat oratio, Philemonem per omnia illi charissima quasi deprecatur; per uxorem, per Archippum, per totam familiam; salutât eos, ut fautores, et secum pro Onesimo deprecatores habeat. Tanta erat Apostoli charitas et sollicitudo pro uno humerato, mancipio, fugitivo et fure! Unde hoc? Quia non ex conditione, sed ex sanguinis Christi pretio reputabat homines. Sic et à nobis Christus in Christianis quibuslibet, etiam conditione vilissimis, considerandus et diligendus.

EXORDIUM.

VERS. 4. — GRATIAS AGO DEO MEO, scilicet pro donis tibi ab eo collatis.

SEMPER MEMORIAM TUI FACIENS... id est, et in orationibus meis tui semper recordor.

VERS. 5. — AUDIENS CHARITATEM TUAM ET FIDEM... Rationem adfert cur gratias agat: Quia audio eximiam fidem, quam habes in Domino Jesum Christum; Græc., *πίστεως*, ad Dominum Jesum, et charitatem, quam in, etc., omnes sanctos, seu Christianos, exerces omnibus misericordie operibus.

VERS. 6. — UT COMMUNICATIO FIDEI TUE... Adeo ut honorum vestrorum communicatio, id est, liberalitas, et beneficentia vestra. Hoc sensu sumitur communicatio, Rom. 12, 13; Heb. 13, 16. Fidei vestrae, id est, quæ à fide vivâ procedit, omnibus evidens fiat.

IN AGNITIONE, id est, per cognitionem, seu per patefactionem (per *l'éclet*), omnium bonorum operum,

VERS. 5, 4. — Gratia vobis et pax à Deo Patre nostro... Gratias ago Deo meo, etc.; id est: Qui nunquam oro quin tui meminerim, tuamque salutem Deo commendam, saltem Deo meo gratias ago.

VERS. 5. — Audiens charitatem tuam et fidem, subiectum fidem charitati, significat se loqui non de quâcumque charitate seu dilectione, sed de eâ cuius opera ex fide procedant, sine quâ nequeant esse Deo accepta.

Quam habes in Domino Jesu et in omnes sanctos, Sensus: Gratias ago Deo meo, de his quæ famâ reterente de te audio, scilicet de fide tuâ quam habes in Domino Jesum, et de charitate quam passim erga omnes sanctos, id est, Christianos, ipsis operibus exerces.

VERS. 6. — Ut communicatio fidei tue evidens fiat

quæ sunt à vobis, id est, à te, ad Appia et à tuis. In Christo Jesu, per Christi gratiam, vel in negotio fidei Christianæ. Græc., in *Christianum Jesum*, seu pro Christo Jesu.

D. Chrysostomus, quem sequitur D. Hieronymus, aliter legit et explicat: loco enim *ἐκ τῆς*, per *α*, id est, evidens, legit *ἐκ τῆς*, per *α*, efficax; et ita legit in textu Græco hodierno, imò et in Syriaco; *fac frugifera operibus*. Secundum hanc lectionem sensus est: Oro ut fides tua sit efficax, et sese communique per opera bona. Sed cum D. Paulus Philemonis fidem jam laudaverit ut efficacem, per charitatem quam in omnes sanctos exercebat, hæc oratio non videtur ad mentem Apostoli. Itaque primus sensus est naturalis, et Apostoli scopo convenientior, id est retinendus.

VERS. 7. — GAUDIUM ENIM MAGNUM HABUI, ET CONSOLATIONEM IN CHARITATE TUA; *χαρῆς, γαυδίον*, non *χαρῆς, gratiam*. Merito gratias ago, magnum enim gaudium habui, et in laboribus meis solatium ex tua charitate, frater, quâ sanctorum viscera recohilata sunt. Philemon fideles inopiâ et miseris oppressos misericorditer recohilavit, hinc sanctorum viscera dicuntur recohilata, id est, intimâ consolatione recreata. Sicut per viscera misericordie intelligitur intima et visceralis miseratio, sic per viscera recohilata intelligitur intima et visceralis consolatio.

Nota in hoc exordio christianum D. Pauli artificium; laudat impensè Philemonis charitatem, ut ad gratiam quam intendit petere disponat; quasi diceret: Si tanta est in Christianos omnes tua charitas, sanè et in hunc, qui Christianus est, clemens eris et misericors Onesimum nunc Christianum, fratremque tuum, sicut et alios in Christo fratres recohilabis.

PROPOSITIO.

VERS. 8. — PROPTER QUOD MULTAM FIDUCIAM, id est, libertatem, jus et auctoritatem habes imperandi, nimirum ut Apostolus Christi, in universâ Ecclesiâ auctoritatem habens,

QUOD AD REM PERTINET. Græc., *tibi decens*, id est, quod officii tui est; scilicet ut servo penitenti pareas, et tuam in eum charitatem exerceas. Sensus est: Quamvis, ut apostolus, multâ possim erga te, ut Christianum, libertate uti, possimque tibi imperare, quod te facere convenit. Accedit ad rem sibi hæc in Epistola propositum, et quia poterat eam vel imperare, vel rogare, eligit hoc secundum.

in agnitione omnis operis boni, adeo sanè, ut illa tua in sanctos beneficentia ex fide prolepta, nequam latere possit, sed omnibus evidens ac manifestata fiat, agnoscentibus et predicantibus opera tua bona, quæ plurima facis.

Quod est in vobis in Christo Jesu. Non dicit in te, sed in vobis; per hoc autem significat domesticam Philemonis Ecclesiam, bonorum ejus adjuvicem.

VERS. 7. — Gaudium enim magnum habui, etc.; requieverunt, ut est, recreata et recohilata sunt. Sensus est, Philemonem suam charitatem in eo declarasse, quod sanctos, id est, fideles, inopiâ aut miserâ corporali pressos misericorditer recohilasset.

VERS. 8. — Propter quod multam fiduciam (id est, libertatem) habens in Christo Jesu (per Christum Jesum) imperandi tibi quod ad rem pertinet, id est,

VERS. 9. — PROPTER CHARITATEM MAGIS OBSECO... Tamen propter charitatem, quā te diligo, malo te rogare, ut amicum.

Indicat quod agat ut amicus potius quā ut apostolorum. Inspice, obsecro, quā multis ex locis sibi ad cor ejus adiūm parat, D. Chrysostomus.

CUM SIS TALIS, UT PAULUS, SENEX... Maxime cū sis senex, sicut et ego Paulus; qui et nunc pro Christo catenā sum ligatus. Græc. : *Talis existens, ut Paulus, senex, etc.*, quod D. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Syriaca versio, D. Hieronymus, vertunt : *Cum sim talis, scilicet Paulus, senex, victus Christi*. Et reverā syntaxis id videtur postulare : Obsecro te, ego talis existens qualem nōsī, scilicet Paulus, senex et victus Christi.

O ineffabili bonitate, ait D. Chrysostomus! quā variis hunc modis aggreditur! quot ex partibus exorare pergit? Ex personæ qualitate, *Paulus*; ex ætate, *senex*; quod potentius persuadet, *ut etas Jesu Christi*. Sed nos interpres cum Ambrosio, per Hebraismum, ait Cornelius ad Lapide, melius veritatem cū sis senex. Parū refert, idem enim est sensus; quis diceret : Da hoc senio, da vinculis Pauli martyris.

VERS. 10. — OBSERO TE PRO MEO FILIO, QUEM GENUI IN VINCULIS, UT SERVO. Tandem post longas insinuationes proponit suam petitionem; sed observa quomodo antequā Onesimum nominet, eum filium suum et filium in vinculis suis genitum vocaverit, ut his duabus qualitatibus præambulis cor Philemonis ad reconciliationem aperiat.

VERS. 11. — QUI TIBI ALIQUANDO INUTILIS FUIT, ceterum confitetur, sed culpam minuit, inutilem vocat eum, qui de facto nocuit.

NUNC AUTEM ET MIHI ET TIBI UTILIS. Alludit ad Onesimi significationem; Græcè enim *ὄνησιμος*, *onesimus*, hinc est ac *χρησιμος*, *christus*, seu utilis. Hinc in textu Græco pulchra est antithesis, inter *ἀχρησιμος*, *inutilem*, et *χρησιμος*, *utilem*; quasi diceret : Olim erat anoneimus, nunc est onesimus. Nota quod simul ac proponit suam petitionem, statim et probat eam cedendam esse rem petitam; probat ergo recipiendum Onesimum ratione utilitatis : Et tibi utilis erit, quia, ut

quod decens, conveniens, et officii tui est, ut scilicet solitum tuam charitatem in servum tuum præsentem ostendas, tamen

VERS. 9. — *Prepter charitatem magis obsecro*. Quamvis, inquit, imperare possim, charitas tamen quā te ut fratrem amō facit ut malim rogare.

Cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem et victus Jesu Christi : Obsecro te ego talis, nimirum Paulus Christi apostolus, idemque senex, quem parūm aliqui dixerat rogare. Addit Paulus senio sua vincula, ut efficacior sit obsecratio; q. d. : Da hoc senio meo, si non, da saltem hoc vinculis meis.

VERS. 10. — *Obsecro (inquam) te pro meo filio*, etc., id est, quem in carcere constitutus, in fide instituit et Christianum feci; q. d. : Non jam servo tuo, sed filio meo parces, ac veniam dabis, non abicies me precantem pro meo ipsius filio.

VERS. 11. — *Qui tibi aliquando inutilis fuit*, etc., quia talis nunc est, ut utilitatem ab eo merito ex-

Christianus fideliter serviet; et mihi fuit utilis, victo enim ministravit.

VERS. 12. — *QUEM REMISI TIBI*, et ex hac parte iracundiam mitigat, cū illum in manus domini tradidit, D. Chrysostomus.

TU AUTEM ILLUM ET VISCERA MEA SUSCIPE. Græc. : *Tu autem illum, id est, viscera mea accipe*; quasi diceret : Me ipsum in illo suscipe. Filii meus est, cor meum, viscera mea, illum ergo ut talem suscipe : quidquid illi feceris, mihi, cordi meo, visceribus meis feceris.

Ratione suæ erga Onesimum amicitie probat non tantum veniam ei dandam, sed et honorem impendendum : est enim Pauli filius et cor. Quanta charitas erga homicinonem, mancipium, furem, fugitivum! Discce hinc oculis fidei homines intueri, Christianos omnes ut Christi filios, membra, corpus et cer; Christum in illis diliges; tu illos, id est, Christum suscipe in illis. Quanta hinc exprobratio tri pletisque dominos, qui servos suos quasi canes reputant, eosque minus diligunt quā equos suos, de homine Christiano non miris curant quā de bestia.

VERS. 13. — *QUEM EGO VOLUE AM MECUM RETINERE...*

Et propter meam in ipsum amicitiam, et propter illius erga me utilitatem, volebam eum apud me retinere.

UT PRO TE MIHI MINISTRARET IN VINCULIS EVANGELII. Vide paraphrasin.

VERS. 14. — *SINE CONSILIO AUTEM TUO NIHIL VOLEMI FACERE...* Vale paraphrasin. In his duobus versibus conglobat multas rationes quibus Philemonis animum simul pulsat ad veniam Onesimo dandam. Primò, resumit jam tactas amoris et utilitatis rationes; secundo, addit duas circumstantias singulariter efficaces ad Philemonem excitandum, dūm ait : Ut pro te mihi in vinculis ministraret : loco tui, vice tui, ille mihi ministravit in vinculis, que pro Christo patior; tertio, magnam exhibet erga Philemonem reverentiam, cūm ait : *Sine consilio*, etc., te inconsulto, ac nisi te ultro volente, nolui retinere; et hac reverentiā animum Philemonis magis ac magis excitat ad concedendum quod petit.

VERS. 15. — *FORISITAN ENIM IDEO DISCESSIT AD HORAM*

species, tanquā a Christiano, et proinde liberaliter servituro, mihi autem utilis, per obsequium quod in carcere detento præstitit; hinc eum dem Onesimum recens à se conversum vocat charissimum et fidelem fratrem, Gloss. 4.

VERS. 12. — *Quem remisisti tibi*, etc. Viscera sua vocat filium suum; quem genitum in Christo : Tu enim, hoc est, me ipsum suscipe;

VERS. 13. — *Quem ego volebam mecum retinere...* Sine consilio autem tuo nihil volem facere. Sed te inconsulto, ac præter voluntatem tuam nihil hujus rei facere volui, scilicet ut servum tuum apud me retinere mihi ministraturam.

Ut ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Bonum, id est, beneficium tuum.

VERS. 15. — *Forisitan enim ideo discessit ad horam* (id est, ad breve tempus) à te, ut aeternum illum reciperes, id est, nullo unquam tempore, ac ne morte quidem, abs te discessurum, reciperes autem

A TE... Ab Onesimi conversione, cuius occasio fuit illius fuga, rationem ignoscendi petit : Fortè ideo permissit Deus Onesimum à te discedere ad breve tempus, ut à me conversum reciperes non amplius à te recessurum, sed tibi semper adhasurum.

VERS. 16. — *JAM NON UT SERVUM...*, id est, non ut servum tantummodo,

SED PRO SERVO. Græc. : *Sed supra quā servum*; Syr. : *Sed plus quā servum*; nempe,

CHARISSIMUM FRATREM, scilicet in Christo, seu propter baptismum, quo omnes regenerati fratres sunt, utpote filii Dei.

MAXIME MIHI, id est, mihi quidem charissimum, quia eum genui in Christo.

QUANTO AUTEM MAGIS TIBI, quia tuus est et servitute corporali, et fraternitate spirituali!

IN CARNE, corpus ejus tuum est, ob jus dominorum in mancipia.

ET IN DOMINO, in quo frater tuus factus est per baptismum.

In his duobus versibus, primò, culpam Onesimi remittit, dicendo, *discessit*, pro, fugit, illius fugam quasi iter exhibit; ad horam, ad modicum tempus; minuit et fugæ durationem; secundo, duas aut tres rationes affert ob quas Philemon debet ignoscere : Fortè id Dei consilium fuit, cum eum à te fugere permisit, ut tecum per totam aeternitatem uniretur in celo. An Dei consilio et voluntati contradices, homicidium ac Deo reconciliat pacem negabis? Ex sermo frater tuus in Christo factus est : an fratri tuo reconciliari rennes? Et mihi et tibi charissimus esse debet : mihi, quia meus in Christo filius : tibi, quia tuus totus est et quoad corpus et quoad spiritum. Onesimi corpus tuum est, quia tuum est mancipium : Onesimi spiritus et tuus est, quia Christi est, cum quo et tu unum es. An ergo pacem recusabis filio meo, servo tuo, qui ex sermo frater tuus est, Christi membrum, unum cum Christo, sicut et tu?

CONCLUSIO.

VERS. 17. — *SI ERGO HABES ME SOCIUM, SUSCIPE ILLUM Sicut me. Socium, Græc., communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

cepit me. Socium, Græc., *communicantem*; Syr., *consortem*. Ex supradictis rationibus concludit : *Si ergo habes me in fide et religione et gratiā Christi consortem, tibi que in Christo unum et amicum, Onesimum sus-*

D. Paulo, et ab interprete perito traducta Græcè, si-
ve fuerit sanctus Lucas, sive alius; vel cum Origene,
quod cogitans quidem sicut D. Pauli, dictio verò ali-
cujus ex ejus discipulis, qui fuit ipse scriba et in-
terpres. Altera ratio petita ex suppressione nominis
D. Pauli, etiam nulla est; id enim fecit, quia Pauli
nomen erat Judæis infensum, et aliunde, ut ait
Theodoretus, gentium, non Judæorum, constitutus
erat apostolus; iteò apostolicum nomen non ponit
hic in proemio. Tertia ratio, quæ petitur ex textibus
capitis sexti et decimi, solvetur suis in locis. Quarta
petita ex verbis capitis secundi, v. 3 et 4, ubi dicit
auctor hujus Epistolæ, aut potius dicere videtur, se
ab apostolis in fide edoctum, aut saltem confirmatum,
cum è contra D. Paulus ad Galatas primò dicat se
non ab homine, sed à solo Deo, per revelationem
Jesu Christi, didicisse Evangelium. Hæc, inquam,
ratio ex apparenti contradictione petita, etiam nulla
est; non enim hic dicit Apostolus se in fide confir-
matum esse, sed ipsum Evangelium, seu filium Christi,
confessum esse à Deo, per miracula, ad sua usque
tempora. Adde quod in primâ personâ loquitur hic,
sicut priùs, modestè causâ, concionatorum more,

fratres. Chrysostomus et alii plerique Romæ scriptam
existant. Nonnulli addunt è viculis datam; tum
quâ pro eo quod capite decimo nos habemus, nam et
vinctis compassi estis, in Græco legitur, *vinctis meis
compassi estis*; tum quia capite ulmo petit eorum
pro se orationes, quod ceteris, *uis restitatur, videlicet
et carcere liberandus*; ex quo (ut lii quidem intelli-
git) jam liberatum scribit Timotheum. Verum ex
illis locis utrum id statui possit dispiciemus, cum ad
ea exponenda perventum fuerit. Videtur autem scripta
scilicet hæc quæ data sunt ad Philemonem, ad Colos-
et ad Philippenses. Nam et Epistolæ ad Philemonem
perinde ut ista, spem certitudinis liberationis, spero, in-
quit, per orationes vestras donari me vobis. Quod autem
sit ea cæteris posterior, inde probari putat Baro-
nius, quod in hæc scripta (cap. 15) Timotheum
dimissum, qui in superioribus adhuc adest Paulo;
licet in Epistolâ ad Philippenses, capite secundo pro-
mittat se eum missurum. Quæ probatio quantum va-
let expendimus in commentario. Cum autem ad
Hebræos scriptam esse constat, tamen quæri potest
utrum ad omnes quatuordecim toto orbe dispersos,
sicut scribitur Jacobus et Petrus, an verò ad unam
aliquam eorum ecclesiam, scripta sit. Omnino verosi-
mile est scriptam esse principalem quidem ad eccle-
siam Hierosolymitanam; tum verò communitur etiam
ad cæteras ecclesias quæ in Judæa erant. Certum
enim locum quod referenda esset Epistolæ designat,
cum ait in fine: *Quod ceteris restitatur vobis, et paulo
post: Cum Timotheo, si ceteris venerit, videbo vos.*
Quem vero locum, nisi Judæam; maxime quod ea
quæ scribit capite decimo: *Magnum certamen susti-
nuistis passim, etc.*; atque iterum: *Et rapinam bono-
rum vestrorum cum gaudio suscepistis, non in alios
potius competant Hebræos, quam in eos qui Judæam
incolebant, ut ex Actis apostolorum intelligi potest;*
quamquam et hujus rei testem habemus ipsum aposto-
lum Paulum ita scribentem ad Thessalonicenses 1
Epistolæ 2: *Imitatores facti estis Ecclesiarum que
sunt in Judæa, quia eadem passi estis et vos à contri-
butibus vestris, sicut et ipsi à Judæis.* Item argumento
est, quod Epistolam non ad Judæos inscribat, sed ad
Hebræos; quamvis enim secundum usum loquendi
vulgarem idem sint Hebræi qui Judæi, propriè au-
tem, quod etiam M. Galeus in hujus Epistolæ prole-

qui docendo, exhortando, et obiurgando, loquuntur in
primâ personâ numeri pluralis. Sic Apostolus Hebræos
Hebræis loquitur, quasi unus ex ipsis: *Ne forte per-
suasum, etc. Quomodo nos effugiemus, etc. In nos confir-
mata est.* Pari modo loquitur in aliis hujus Epistolæ
locis, initio capitis sexti, quasi sit ex eorum numero:
Quibus lacte opus est, ad perfectionem feramur, inquit.
In cap. 10 et 11, sunt etiam similes loquendi modi.
Cum itaque nulla sit solida dubitandi ratio, et cum
aliunde communis Ecclesiarum usus, mansuetam lon-
gissimè temporis præscriptio, constans Patrum ferè
omnium sententia, conciliorum canones, sanctorum
pontificum decreta, hæc Epistolam et canonicam, et
Paulinam asserunt, certè, sicut jam dixi, nulli modo
licet seu de auctori aie, seu de auctore illius dubitare.

De his vide fusiùs Estium, in præfatione hujus
Epistolæ quem non est de fide, quod D. Paulus sit hujus
Epistolæ auctor; et consequenter hoc negare non est
hereticum, inquit, sed temerarium. Vide Ederum,
æconomia Bibliorum, in præfatione hujus Epistolæ,
ubi ex Melchiorè Cano asserit et probat hereticum esse
hæc e Epist. canonicam negare, seu, ut illius verbis
utur, ex canonicarum Scripturarum numero rejicere.

gomenis annotavi, Hebræorum nomen sibi vindica-
bat apostolorum tempore, quibus Hebræa lingua
vernacula erat, utpote Hierosolymis aut in Judæa natis
aut educatis: quemadmodum probat locus Act. 6,
ubi legitur factam fuisse murmur Græcorum advena-
rum Hebræos. Etenim Græci eo loco non intelliguntur gen-
tiles, nondum enim gentilibus prædicatum erat Evan-
gelium, sed Judæi extra Judæam nati, præsertim in
partibus Græciæ, è quibus ob causam Edomæ dicitur,
quasi Græciæ, non illo tantum Actorum loco, ve-
rum etiam postea capite nono et undecimo. Quæ de re
plenius egimus ad illa verba 2 Cor. 11: *Hebræi sunt
et ego, veritatem arbitrandum est ita scriptam
esse ad Hierosolymitanos hæc Epistolam, ut cæteris
etiam Judæis ubique terrarum dispersis eorum coram
qui in Judæa erant fratrum, communicanda fuerit;*
quod videlicet omnium esset, quod ad doctrinam atti-
neret, causa communis. Quod pertinere putant quod Pe-
trus scribens ad eos qui erant in dispersione, testatur
etiam Paulum ad ipsos scripsisse, 2 Epist. cap. 5,
quod non de aliâ quam de hæc Epistolâ videtur intel-
ligi posse. Sed de eâ re jam diximus in prolegomenis hujus
Epistolæ. Restat ut videamus unde dicit sint He-
bræi; est enim id huic loco opportunum; tamen in
commentario 2 Cor. 11, et Philippenses 5, eam rem
attingimus. Fuere qui vocabulum deducere ab Abra-
ham patriarchâ gentis, ut Hebræi dicitur fuerint tan-
quam Abrai. Sic commentator Ambrosianus, super illud
Philippenses 5: *Hebræus es Hebræus.* Quod et Augustinus
aliquando placuit, ut lib. 1 de Consensu evangel.,
cap. 14. Sed ab eâ sententiâ recedit, lib. 2 Retract.,
cap. 16. Ac facile refellitur, quoniam et ipse Abra-
ham, Genes. 14, vocatur Hebræus. Deinde nec deri-
vatio constat; nam initiales litteræ horum nominum
diversæ sunt, *N. A. Lepth, et P. Am.* Alii non pauci (quo-
rum primus Josephus, lib. 4 Judaicarum Antiquita-
tum, cap. 6, quem et Hieronymus sequitur in tradi-
tionibus Hebræis super Genes. 10, et alii deinde)
deducunt ab Heber, qui septimus accessit Abraham.
A quibus si querat cur à progenitore tam remoto
eque obscuro (nihil enim de eo memorabile narra-
tur) clarissimum patriarcha in sua posteritate nomen
accepit, hæc afferunt rationem, quam in diebus
Heber linguarum facta sit divisio: quæ ex re etiam fi-
lio suo Phaleg nomen dedit, Genes. 10. Cæterum in
ejus familiâ linguam primigeniam permansisse; quæ

Scripta est igitur hæc Epistolâ à D. Paulo ex Ita-
liâ, Româ scilicet, ad Hebræos conversos ad Christi
fidem, ad omnes quidem per totum orbem dispersos,
sed maxime ad Hebræos in Judæa degentes.

Scopus Apostoli est primò Hebræos in puritate fidei
confirmare, et à legalibus observantiis prosùs avellere:
hinc Christi dignitate extollit, sacerdotium, sacri-
ficium, officium; secundò consolari eos qui ob fi-
dem à magistratibus Judæis variè divexabantur; Je-
rosolymis enim qui crediderant, variis calamitatibus
affligebantur ab iis qui Evangelio resistebant, penes
quos erat publica auctoritas. Ne igitur tentationibus
superati fideles, ad infidelitatem relaberentur, eos
solutus est Apostolus, tum exemplo veterum sancto-
rum, tum exemplo Christi Domini, tum spe præmi-
i

proinde ab ejus nomine Hebræa dicta fuerit; et He-
bræi dicit, qui deinceps eâ uterentur, ut Abraham
ejusque posteritas. Habetur hæc ratio apud Augustinum,
cui in primis probatur libro decimo sexto de Civitate
Dei, cap. 5 et 11; et lib. 18, cap. 59; necnon apud
hectum Thomam in commentario utriusque loci Pauli
paulò antè citati, Favolique conveniunt littera-
rum in Hebræo, 22. Veritatem enim rationem
argumento non inepto refellunt Theodoretus, in
quest. 60, super Genesim, et Paulus Burgensis, ad-
dit, 2 super Math. 21. Nam si denominarentur He-
bræi ab Heber, non solum eos qui ex Abraham de-
scendant oportebat sic appellatos esse, verum etiam
cæteros ab Heber originem ducentes, quamcumque
terram incolerent, ac nominatim etiam posteros Na-
chor et Aran, qui in Chaldæa remanserunt, eadem
lingua utentes quam, tum cum fratre Abraham, à suis
progenitoribus acceperant: atqui eos appellare He-
bræos à Scripturâ alienum est. Nec ipse quidem
Abraham prius legitur Hebræus vocatus, quam è
terrà sua et cognatione et domo patris sui egressus,
in terram Chanaan venisset. Igitur ut ad veram no-
minis rationem veniamus, dicendum est, Hebræum
dici non à nomine cuspianum hominis, sed à vocabulo
Eber, id est, trans, sive ultra; venerat enim Abraham
transfluvium Euphratem in terram Chanaan. Undè
ab incolis illius terræ Hebræus est appellatus, id est,
transfluvii, sive transfluvialis; Græcis, *μεταρρ*, qui
modo eam vocem septuaginta reddiderunt interpres-
tes, Genes. 14. Simile est quod Latine quidam dicuntur,
verbi gratiâ, transiberini, transmarini, transal-
pini. Inducatur hæc ratio Josue 24, Domino dicente:
*Transfluvium habitaverunt patres vestri ab initio. Tuli
ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamia finibus
Hebræicis, de Eber fluvii: Septuaginta, de transflu-
vium. En ipsam rationem etymologicam ob quam
Abraham cum sua posteritate dicitur est Hebræus.
Quò sanè alludere videtur Hieronymus quibus sive de
Abraham, sive absolute loquens, Hebræum interpre-
tans, ut in epist. 28 ad Lucinium et in Epistolâ ad
Fabiolum, cap. 54; itemque in commentariis Eze-
chielis 7, et Jonæ 1. Cæterum hæc rationem diserte
trahit et pluribus explicat Paulus Burgensis, loco super-
ius citato. Sequuntur autem et alii, præsertim Hebrai-
carum litterarum periti, ut Joannes Reuchlinus, lib. 5
de Verbo mirifico, cap. 15; Franciscus Ribera, in Jo-
næ 1, ad illud: *Hebræus ego sum, ubi solè datur**

colestis: tandem Epistolam morum instructione, suo
more, concludit.

Porrò hæc Epistolâ, licet in ordine Bibliorum sit
ultima, et ratione temporis penè ultima, ratione ta-
men doctrinæ prima est. Hic enim agitur de ve-
ritate legis evangelicæ; in reliquis verò Epistolis,
de ipsis legis observantiâ: veritas autem ipsa prior
et præstantior est veritatis observantiâ. Vel, sicut ait
sanctus Thomas, in aliis Epistolis agitur de gratiâ no-
vi Testamenti, quantum ad totum mysticum corpus
Ecclesie, in hæc autem commendat ipsam gratiam
quantum ad caput, Christum scilicet. Divus Thomas,
in prologo,

Scripta putatur Romæ, aut saltem ex Italiâ, anno
Christi 62 aut 63.

interpretationem confirmat, quam et alibi repetit.
Denique hæc esse Rabinorum communem senten-
tiam testatur Genebrardus, lib. 1 sue Chronographiæ.
Non equidem ignoro Theodoretum, questione super-
ius citatâ, aliam quamdam rationem asserre: censet
enim Abraham dictum fuisse Hebræum à nomine flu-
minis Euphratis, quem pertransiit, cum è Chaldæâ
veniret in Palestinam; Hebræa namque Syrorum lin-
guâ vocari dicit Euphratem. Sed falli putamus Theo-
doretum, ut vocabulum quod transitum significat,
retulerit ad ipsum flumen quod Abraham Hebræicâ
linguâ, quâ Abraham ipse et posteritas ejus usa est,
Euphratem, non Hebræ, sed Perath appellârit. Si que-
ras, hujus nominis amplitudo quos olim fuerit com-
plexa, respondeo mihi valde probabilè esse ac non
solum Abraham familiam ac posteritatem pertinuisse
hoc nomen, neque postea ad solam familiam Israel,
ut quidam opinantur; sed quænot ex Abraham et
Loth geniti fuerunt, initio vocatos sive Hebræos
nam cum eorum vernaculis; simul enim Abraham et
Loth cum suis familiis, Euphrate transmissi, in Pa-
lastinam venerunt. Sanè nomen illud, tempore Jacob
patriarchæ, latius patuisse quam intra limites fami-
liæ ejus contineretur, probant illa verba mulieris,
Genes. 39: *En introduxit virum Hebræum ut illudret
nobis; et iterum: Ingressus est ad me servus Hebræus,
quem adduxisti; et hæc ipsius Joseph, cap. 40: Fur-
tus sublatas sum de terrâ Hebræorum;* denique illa
Scripturæ verba, cap. 45: *Illucit est Ægyptiis co-
medere cum Hebræis, et profanum putant hujusmodi
convivium.* In his enim Hebræorum nomen ad solam
familiam Jacob, quæ Ægyptiis adhuc ignota erat, re-
stringi nullatenus potest, sed Hebræi dicebantur po-
steri Abraham; Palestinam aut vicina loca incolentes,
qui jam in populos succreverant, et cum Ægyptiis
aliquis gentibus negociabantur. Verum temporis suc-
cessu factum, ut appellatio hujus possessio simul
cum lingua apud solos filios Israel remanserit; cæte-
ris, ob avitæ lingue neglectum et corruptelam pan-
tium obrepentem, etiam à nominis appellatione exclu-
sis. Porro sciendum apud Hebræos hoc vocabulum
non aspirari: unde quædam ex recentioribus Hebræos
scribunt, aspiratione rejectâ. Verum sanè magis pro-
morem veterum, tum Græcorum quam Latinorum,
qui 7 *Am* litteram gutturalem, ut ejus denitatem
sano exprimentiam significarent, cum aspirationis
nullo scribere consueverunt.

IN EPISTOLAM AD HEBRÆOS

Commentaria.

CAPUT PRIMUM.

1. Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissimè
2. Diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit et secula;
3. Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis;
4. Tantò melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditavit.
5. Qui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: Ego ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in Filium?
6. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei.
7. Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos, flammam ignis.
8. Ad Filium autem: Thronus tuus, Deus, in seculum seculi; virga aequitatis, virga regni tui.
9. Dilixisti justitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te, Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis.
10. Et: Tu in principio, Domine, terram fundasti: et opera manuum tuarum sunt cæli.
11. Ipsi peribunt, tu autem permanebis; et omnes ut vestimentum veterascent:
12. Et velut amictum mutabis eos, et mutabuntur; tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.
13. Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis, quoadque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?
14. Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capient salutis?

ANALYSIS.

Hebræos bonis suis ob Christum spoliatos Paulus cleemosynis undequaque collectis multoties adjuvat; eosdem Hebræos, legi Mosaicæ nimis addictos, et in fide Christi vacillantes, nunc spiritualiter adjuvat. Ut igitur eos à lege Mosaicâ prorsus avellat, et in fide Christi plenè confirmet, in hoc capite Christum super omnia quæcumque legis Mosaicæ sublimia superextollit: super prophetas; hi fuerunt homines, Deique tantum servi, Christus autem Filius Dei, v. 1, 2; su-

CHAPITRE PREMIER.

1. Dieu ayant parlé autrefois à nos pères en diverses occasions et en diverses manières, par les prophètes,
2. Nous à parlé de nos jours, par son propre Fils, qu'il a fait héritier de toutes choses, et par qui il a créé les siècles;
3. Et comme il est la splendeur de sa gloire, et l'image parfaite de sa substance, et qu'il soutient tout par la puissance de sa parole, après nous avoir purifiés de nos péchés, il est assis au plus haut du ciel, à la droite de la souveraine majesté;
4. Etant aussi élevé au-dessus des anges, quo le nom qu'il a reçu est plus excellent que le leur.
5. Car qui est l'ange à qui Dieu ait jamais dit: Vous êtes mon fils, je vous ai engendré aujourd'hui? Et ailleurs: Je serai son Père, et il sera mon Fils?
6. Et lorsqu'il introduit de nouveau son premier-né dans le monde, il dit: Que tous les anges de Dieu l'adorent.
7. Aussi l'Écriture dit touchant les anges: Dieu fait des esprits ses anges, et des flammes ardentes ses ministres.
8. Mais elle dit au Fils: Votre trône, ô Dieu! sera un trône éternel; le sceptre de votre empire sera un sceptre d'équité.
9. Vous avez aimé la justice, et vous avez haï l'iniquité: c'est pourquoi, ô Dieu! votre Dieu vous a sacré d'une huile de joie, en une manière plus excellente que tous ceux qui participeront à votre gloire.
10. Et ailleurs: Seigneur, vous avez créé la terre dès le commencement, et les cieux sont l'ouvrage de vos mains.
11. Ils périront, mais vous demeurerez: ils vieilliront tous comme un vêtement:
12. Et vous les changerez comme un manteau, et ils seront changés; mais pour vous, vous serez toujours le même, et vos années ne finiront point.
13. Aussi, qui est l'ange auquel le Seigneur ait jamais dit: Assoyez-vous à ma droite, jusqu'à ce que j'aie réduit vos ennemis à vous servir de marchepied?
14. Tous les anges ne sont-ils pas des esprits, destinés pour servir, étant envoyés pour exercer leur ministère en faveur de ceux qui doivent être les héritiers du salut?

per patriarchas; hi fuerunt terræ tantum partu-culo heredes, Christus constitutus est omnium Dei bonorum hæres; hi fuerunt Judaicæ gentis patres, Christus totius mundi creator, v. 2; super Moysen; hic ex divino consortio fuit radiis quibusdam illustris, Christus est, paternæ gloriæ splendor, ejusque imago substantialis, v. 3; Moyses equidem populi Judaici rector, Christus autem totius mundi, non tantum creator, sed et nunc suo rector et conservator: super Aaron;

hic vitulorum sanguine peccata Judæorum expiavit, Christus totius mundi peccata in proprio sanguine lavit; Aaron semel in sancta sanctorum quotannis intravit, Christus in cælum ascendit, ibique sedet ad dexteram Majestatis, v. 5; super angelos etiam sublimissimos quos superat origine, Filius Dei natus est, quod nulli angelorum convenit, v. 5; quos superat honore, cum

sunt illius adoratores, v. 6; quos superat officio: illorum enim ministeriale est, v. 7, Christi verò regium, v. 8, 9; quos superat potentia: cælum et terram creavit, v. 10, cælum et terram renovavit, v. 11, 12, quod non possunt angelis; quos superat throno: assidet Deo proximus et æqualis, angeli ministrant, v. 13, 14.

PARAPHRASIS.

1. Deus olim in veteri Testamento patribus nostris locutus est per varios prophetas, servos suos, diversis temporibus, multis variisque modis, figuris et similitudinibus.
2. At his nostris diebus nobis locutus est per unicum Filium suum Jesum Christum, ipsam Dei sapientiam, æternamque veritatem, et ideò prophetarum Prophetam; omnesque prophetas infinite superantem; quem Filium, ut Verbum caro factum, Deus constituit omnium bonorum suorum hæredem et Dominum; per quem, ut Verbum æternum, quasi per ideam suam, fecit tempora et omnia temporaria: et in his diebus Jesus Christus infinite major est omnibus patriarchis, Judaicæ tantum gentis patribus, et cujusdam terrænæ portulante hæreditibus.
3. Qui Dei Filius; cum sit æternus paternæ gloriæ splendor, ab eò manans lumen de lumine, et sit imago expressa substantiæ illius, æqualis Patri, et qui cum eò, nunc suo potentissimæ voluntatis, omnia sustentat et regit que condidit; et per hæc plusquam infinite superat Moysen, populi Israelitici rectorem; et quibusdam, ex Dei consortio, radiis illustris; nostram tamen naturam humanam assumpsit, in qua, ut summus Sacerdos, totius mundi peccata in arâ crucis expiavit; non per peccatum sanguinem, sed per proprium sanguinem suum: qui expiatione peractâ, resurrexit gloriosus, ascendit in cælum, ubi assidet æqualis Patri, ejusdem cum eò consors summæ majestatis, potestatis et gloriæ: et in his, non Aaronem tantum superat honore, sed et omnes prostris homines et angelos.
4. Angelis; inquam; præstantior est, et eò præstantior, quò nonnulli plus habet dignitatis quàm nomen famuli.
5. Cum enim angelorum, etiam præstantissimorum, dixit aliquando Deus quod Jesu Christo dixit ab æterno, et quod repetit in Incarnatione, et in Resurrectione sua: Filius meus es tu, ego hodie genui te;

COMMENTARIA.

Vers. 1. — Multifariam. Græc., ποικίλως, multipartitè. De fide est Epistolam ad Hebræos esse Scripturam canonicam. Ita definit concilium Florentinum et Tridentinum, estque hic Patrum et prisca Ecclesiæ sensus et consensus. Scripta est hæc Epistola ad Hebræos, hoc fine et scopo, ut nimirum eis ostendat et demonstrèt dignitatem Christi et Evangelii, eum cadere debeat Moyses et lex veteris, ut scilicet eos à Judaismo omnino, integre et perfecte transferat ad christianismum, in eoque confirmet. Scripsit hæc Epistolam, ut ait cap. ult., ex Italia, scilicet Româ, cum in pri-

- et rursum in alio loco: Ego erò illi Pater, et ille mihi Filius erit?
6. Et in psalm. 96, ubi describitur Christi majestas veniens ad iudicium, qui secundus erit ejus in mundum adventus, sic Deus loquitur: Et adorent eum omnes angeli, utpote Deum et Dominum.
7. Cæterum ubi de angelis Scriptura loquitur, eorumque dignitatem exprimit, quid dicitur? eorum natura sua sunt spiritus, Deus facit suos nuntios et ministros ferventissimos, id est, agillissimi sunt Divinæ voluntatis executores.
8. Longè autem magnificentius de Filio Scriptura loquitur: Thronus tuus, ô Christe Deus, stabit in æternum, sceptrum æquitalis est sceptrum regni tui.
9. Quia dilixisti justitiam; et odisti iniquitatem, propterea te, ô Christe Deus, Deus tuus unxit oleo exultationis supra omnes regni tui consortes et cœlestes.
10. Et in alto psalm. 101, ut illius nobis potentiam indicet, dicit: Et tu, Domine, initio terræ fundamenta posuisti; et potentia tuæ opera sunt cæli.
11. Ipsi cæli, quantumcumque durabiles, tandem peribunt; tu autem, Christe Deus, immutabilis permanes; omnes cæli suo motu continuo quasi consenescent, sicut vestis usu quotidiano veterascent.
12. Et velut amictum circumvolves eos, et subito mutabuntur, tu autem idem et immutabilis es; utpote æternus. Ubi, quæso, tale quid de angelis legitur?
13. Ad quem etiam eorum dictum est quod in psalmo 109 Pater æternus Filio suo dicit: Sede ad dexteram meam; mecumque regna, donec omnes inimicos tuos ita tibi subjecero, ut sint quasi pedum tuorum scabellum?
14. Tantum abest ut angeli Deo assideant; quin imò omnes, quantumvis magni; ministerio sunt destinati, illosque reverè mittit in terras ad curandam hominum salutem, inaximè verò eorum qui futuri sunt hæredes salutis æternæ gloriæ.

MULTISQUE MODIS. Græc., ποικίλως, multimodè. Duabus his vocibus Apostolus complexitur et exprimit, quod in Epistola ad Hebræos, ubi dicitur: Multifariam, multisque modis olim Deus loquens (id est, locutus) patribus in prophetis. Multifariam, id est, multipartitè, quos patribus in veterum distribuit, alia aliis inspirata: aliis plura, aliis pauciora; quod additur, multis modis, id est, multifortiter, ut signi-

Vers. 1. — Multifariam multisque modis olim Deus loquens (id est, locutus) patribus in prophetis. Multifariam, id est, multipartitè, quos patribus in veterum distribuit, alia aliis inspirata: aliis plura, aliis pauciora; quod additur, multis modis, id est, multifortiter, ut signi-

primit universam varietatem personarum, temporum, revelationum, modorum, et similitudinum, etc., quæ Deus in veteri Testamento usus est ad homines docendos divina mysteria. *Multifariam*, per multas partes et varias vices, etc. Non enim omnia mysteria Deus per unum prophetam, simul et eodem tempore revelavit, sed quasi per partes, unam partem, v. g., per Isaiam, alteram per Jeremiam, etc.; unam uno tempore; alteram altero, etc. *Multisque modis*, per varias figuras, varias visiones, varias similitudines, variosque divinos allatus.

OLIM, id est, in veteri Testamento.

DEUS LOQUENS. Græc. *λαλῶν*, locutus est, PATRIBUS nostris, Israelitis; IN PROPHETIS, id est, per prophetas, servos suos, NOVISSIMÉ.

VERS. 2. — DIEBUS ISTIS. Græc., in ultimis diebus istis; id est: At his nostris diebus LOCUTUS EST nobis IN FILIO, id est, per Filium suum unigenitum, Jesum Christum, in quo sunt omnes thesauri sapientie et scientie Dei, in quo qui est ipsa Dei sapientia, ipsaque veritas aeterna. Veritatem ergo Evangelicam nos docuit Deus per Veritatem ipsam.

Observatio dogmatica et moralis.

Et hic indicatur Christi super omnes prophetas excellentia; et prima Christianorum supra Judæos prærogativa. Propheta fuerunt servi Dei, Christus est Dei Filius, naturalis, consubstantialis. Prophetis Deus sua mysteria revelavit per partes, per figuras, et per similitudines; Christo filio suo Deus simul et universim totam suam scientiam et sapientiam dedit; in eo et suum intellectum cum naturâ divinâ per aeternam generationem in ipsum transiit: hinc Filius omnia clarissimè novit quæ novit Pater aeternus. Christus itaque prophetarum est propheta, et per excellentiam Propheta, quia omnium veritatum, omnium temporum Propheta, ipsa lux mundi: ipsa plenitudo veritatis.

O nos ergo beatos! quibus Deus, non per servos suos, sed per Filium suum locutus est; non sub figuris obscurè, sed apertè, lucidè, voce sensibili et humanâ; non imperfectè, per partes, sed totam legem evangelicam. Gratias immortales Deo, qui mihi hanc felicitatem contulit, ut Filium suum, veritatem ipsam, audirem in Evangelio loquentem! Christe, prophetarum Propheta, veritas aeterna, veritatisque fons et plenitudo, doce me, illumina me, loquere cordi meo, fac me audire vocem tuam, fac me obedire voci tue!

QUEM CONSTITUIT... id est, quem Filium, ut hoc fecerat varia fuisse visionum genera, modos ac formas, quibus illuminati prophetae ventura prædicarent: velut per somnia, per extases, per ænigmata, etc.

VERS. 2. — *Novissimè diebus istis locutus est nobis in Filio*, per Filium suum Jesum Christum. Mirificè valet ad benevolentiam provocandam; quasi diceret: O quantè nos patribus felicior! Quàm beati oculi nostri, qui viderunt, et aures nostræ, quæ audierunt, ea quæ videre et audire patribus nostris non est datum!

Quem constituit hæredem universorum, Dominum to-

minem, seu ut Verbum caro factum, Deus constituit.

HEREDEM, id est, Dominum omnium, seu cui jure hereditario dedit omnium omnino rerum dominium. Quia enim Christus, etiam ut homo, naturalis est Dei Filius, hinc et hæres est, et quidem naturalis et primarius omnium Dei honorum. Cum Patre Dominus esse mundi, hocque dominium hereditario jure debetur etiam humanitati, ut substantialiter unitæ Verbo Dei.

PER QUEM (Filius, ut Verbum aeternum) FECIT (quasi per ideam suam) ET SECLĀ, id est, tempora et omnia temporaria, seu mundum et quicquid in mundo continetur.

Observatio dogmatica et moralis.

Utraque hic indicatur Christi natura, humana et divina. Ut Deus, est omnium creator; ut homo, est universorum hæres: ut Deus, est naturâ omnium Dominus; ut homo, fit per hereditatem dominus omnium: ut Deus, ab æterno natus est hæres et dominus; ut homo, in tempore factus est hæres, dominus, et ex æquo cum Patre possessor omnium.

Et hic tangitur Christi super antiquos et etiam illusterrimos patriarchas excellentia; et altera indicatur Christianorum super Judæos prærogativa. Patriarchæ fuerunt Judæice tantum gentis patres, Christus autem totius mundi Pater et Creator: patriarchæ facti sunt ad breve tempus hæreses terræne ejusdem portuacule, Christus factus est in æternum hæres omnium, Dominus cœli et terræ, possessor et Dominus æternæ beatitudinis, cujus figura tantum erat terra promissa. Judæis, patriarcharum filiis, terrestris hæc et caduca data est ad breve tempus hereditas; Christianis verò, Jesu Christi filiis et fratribus, promittitur et datur cœlestis et æterna hereditas Christi.

Non vult solus Patris hereditatem possidere Filius, hæresque Dei primarius et naturalis vult fratres adoptivos habere, ut et tales habeat coheredes. Ad hoc nos per baptismum in sanguine suo regeneravit adoptivos filios Dei, suosque fecit fratres ut hæreses simus Dei, coheredes Christi.

O bonitas Christi! o felicitas Christiani! Christus hæres Dei: Christianus hæres Dei, coheres Christi! Christe filii Dei, hæres Dei, frater meus et coheres meus, fac me per tuam gratiam dignum æterni nostri Patris hereditate; fac ita vivam, ut aliquando merear audire te dicentem: *Venite, benedicti Patris mei...*

VERS. 3. — QUI CUM SIT SPLENDOR GLORIÆ... Græc.,

tius mundi. B. Thomas universalem hanc Christi hereditatem esse dicit dominationem quam accepit in totam creaturam.

Per quem fecit et seclā. Ad humanâ Christi naturâ ad divinam progreditur: Non solum, inquit, eum constituit omnium hæredem, verum etiam (quod est multo majus) per eum ipsam seclā condidit, id est, tempora et temporaria omnia, scilicet mundum et quicquid in eo continetur.

VERS. 3. — *Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus*. Pro splendore, Græcè est *refulgentia*.

ἀπαύρατος, refulgentia, id in quo refulget gloria et majestas Dei; seu, ut vertit Syrus, *radius gloriæ* (scilicet paternæ).

Hæc voce æternam et mundissimam Filii Dei generationem utemque repræsentat. Pater æternus soli comparatur, Filius radii; ut indicet quod Filius à Patre procedit necessariò, ab æterno, continuè, purissimè, immutabiliter, et inseparabiliter, sicut radii emanant à sole necessariò, indesinenter, purè, sine ullâ solis mutatione.

ET FIGURA SUBSTANTIÆ EJUS. Græc., *ὁμοιωσις*, id est, impressa et quasi insculpta imago, non umbratica et accidentalis, sed substantialis et adæquata. Alterâ similitudine, à sigillo sumptâ, cujus forma imprimitur cere, æternam Filii Dei generationem, quantum potest, explicat. Quia divina humanam superant intelligentiam, et per unam similitudinem doceri non potest Divinitatis mysterium, hinc per plures explicat hic veritatis præco, ait Theodoretus: Pater æternus archetypus et exemplar est, Filius autem est Patris character et imago impressa; at imago substantialis, imago viva, subsistens, constans, æterna, adæquata.

POTANSQUE OMNIA... id est, conservans, sustentans et regens omnia creata.

VERBO. Græc., *ῥήματα*, id est, jussu, imperio, nutu suæ potentie, seu suâ voluntate potentissimâ, et consequenter maximâ cum facilitate. Verbo creata sunt, nutu Dei conservantur et reguntur.

Observationes morales.

Quid, quæso, Moyses quibusdam gloriæ radiolis illustris, sed Israeliticæ populi, tantis cum difficultatibus, rector: quid, inquam, Moyses ille cum Christo paternæ gloriæ substantiali splendore, totiusque mundi solo nutu suo rectore, collatus? Gaude ergo, o Christiane, et glorificare sub tali et tanto doctore, duce, rectore, salvatore; et ut verè Christianus sis, alterque quasi Christus, Christum pro modulo tuo imitare. Quia Dei Filius est, Patris est imago et character, Patremque per suum esse perfectè repræsentat. Talis sit suo modo adoptivus Dei filius, Patris cœlestis sit imago saltem accidentalis; illum sic suis moribus exprimat, ut et in aliis, eloquio, exemplo imprimat.

Jesu, character Patris; sic te cordi meo imprime,

quomodo radii à sole resplendet. Vocatur ergo Filius splendor gloriæ seu claritatis paternæ: quia lumen est de lumine. Hinc colligit Damascenus Filium à Patre esse inseparabilem: sic enim lux et radii à sole inseparabiles est. Filius est figura et expressa imago substantiæ Patris, quia sic Patrem repræsentat, ut essentia seu natura Patris in ipso perfectissimè retraceat. Figura, id est, expressa, et quasi exsculpta imago, signum, et similitudo, ex quâ archetypum, sive exemplar, id est, Deum Patrem, agnoscamus et intueamur, sicut ex imagine in corâ expressâ agnoscamus et intuemur sigillum quod illam expressit, etc.

Potansque omnia verbo virtutis suæ. Sentit Apostolus Filium Dei, per quem dixerat à Patre facta esse seclā, omnia quæ facta sunt sustinere et conservare, verbo et imperio suæ potestatis, id est, omnipotenti

ut tui et Patris æterni fiam imago: *Pone te ut signaculum super cor meum.*

Attende etiam, o Christiane, ad hæc verba: *Patrisque omnia verbo*, etc. *Verbum*, jussus, nutus Dei fulcrum est mundi. Divino verbo ita fulcitur, sustentatur, conservatur et conservas, et in manu tuâ omnipotentem portas! Hanc tuam in me bonitatem sen in animâ meâ imprime, ut tui deinceps nunquam obliviscar, te nunquam offendam, te continuè geram in corde meo, qui me semper portas in manu!

Bone Deus! que et tanta est ingratitude mea, cum te, vitæ meæ fulcrum, obliviscor et offendo! quæ et quanta bonitas tua, cum obliviscentem, offendentem, sustentans et conservas, et in manu tuâ omnipotentem portas! Hanc tuam in me bonitatem sen in animâ meâ imprime, ut tui deinceps nunquam obliviscar, te nunquam offendam, te continuè geram in corde meo, qui me semper portas in manu!

PURGATIONEM PECCATORUM FACIENS. Græc.: *Per seipsum purgationem postquam fecit peccatorum nostrorum*, *καθάρσεις*, in aoristo, sicut *λαλῶν*, v. 1. Quasi diceret: Idem Jesus Christus, homo Deus, nosterque summus sacerdos, postquam peccata nostra expiavit, non ut Aaron, per pecudum sanguinem, sed per seipsum, tanquam hostiam, quam in arâ crucis, Patri pro nobis obtulit; sacerdos enim et victima fuit;

SEDET AD DEXTERAM MAJESTATIS. Græc., *sedit*, id est, resurrexit gloriosus, et in cœlum ascendit, ubi loco, beatitudine et gloriâ, super omnes creaturas exaltatus sedet tanquam Rex et Judex omnium. *Ad dexteram*, id est, in loco honoratissimo, æqualis Patri, ejusdemque cum eo consors majestatis, potestatis et gloriæ.

IN EXCELSIS, id est, in coelestibus palatiis, ubi cum Patre regnat in æternum.

Observatio dogmatica et moralis.

His verbis tacitè indicat Apostolus quod apertè dicit in sequentibus, cap. 7, 8 et 9, speciatim v. 11, 12, cap. 9, Christi sacerdotium Aaronico præstantius, et Christum Pontificem nostrum Aaron plusquam infinitis superiorem. Aaron semel in anno intrabat in Sancta sanctorum, Christus in cœlum ascendit, ibique sedet in æternum *ad dexteram majestatis*. Aaron peccatas obtulit, Christus, homo Deus, semetipsum, nosque in suo sanguine lavit.

O anima christiana, Dei sanguine abluta et pur-

suâ voluntate; quod ni faceret, omnino relaberentur in nihilum; q. d. : Filius suo verbo et jussu potenti omnia portas, id est, sua subsistentiâ, nutu et potentia sustentat et bajulat totum pondus creaturarum, inquit Theophylactus, quasi Atlas mundi. Deus enim Deique Filius, qui est splendor et virtus gloriæ Dei, quasi summus Rex et moderator omnium, tam portat et sustentat, quam agit et movet totum hoc universum, verbo virtutis suæ, id est, nutu potentie suæ, sive potenti sui jussu et imperio quasi potentissimus princeps.

Purgationem peccatorum faciens. In Græco sic habetur: *Per semetipsum purgatione factâ peccatorum nostrorum*. Hic jam à divinâ Christi naturâ ad humanam Apostolus rediit; Christus enim, ut homo, passione suâ remissionem et abolitionem omnium pecca-

gata, cave ne sordeas unquam, sed amplioris munditiae semper amula, die sepe: *Amplius lava me, Domine*, etc. O sanguis Christi pretiose, purga me, sanctifica me! In te tota spes mea! O peccatorum purgatio, omnis gratiae meritum et gloriae premium.

Postquam Christus Filius Dei, totius mundi peccata lavit in sanguine suo, ascendit in caelum, *sedet ad dexteram maiestatis*, sua vulnera pro nobis perpetuo ostendens Patri, et per ea, quasi per quinque ora, causam nostram agens. Hanc tui Salvatoris ideam, o anima christiana, insculpe menti tuae, cordique tuo, ut cum fiducia ad eum, ad illius sanguinem, ad illius vulnera recurras, et per tam benignum Salvatorem misericordiam obtineas; iunge cor tuum contritum cordi Christi pro te sauciato, et per huius cordis vulnus, quasi per os eorum, gemitus suspira ante thronum Dei.

VERS. 4. — TANTO MELIOR ANGELIS EFFECTUS. GRÆC., *tanto præstantior*. Ex dictis, scilicet quod *Dei Filius*, quod *splendor Patris*, quod *sedet ad dexteram*... concludit et præterea probat ex Scripturis, Christum angelis esse præstantiorem, et eò præstantiorem, quò præstantius et excellentius nomen iure hereditario adeptus est, nomen scilicet naturalis et unigeniti Filii Dei. Hoc nomen Christus hereditavit à Patre, quia illud habet per suam à Patre originem, sicut solet hereditas haberi propter naturalem originem.

VERS. 5. — CUI ENIM DIXIT ALIQUANDO ANGELORUM, id est, cui enim angelorum, etiam præstantissimorum, dixit unquam Deus quod Iesu Christo dixit ab æterno, et quod repetit in Incarnatione et in Resurrectione illius: *FILIVS MEVS ES TU*, scilicet naturalis; *Ego nomen de meâ substantiâ genui te?* Psal. 2, v. 7. *Hodie*, id est, in hac æternitatis die, semper præsentis, semper totâ signi permanente, *Genui*, et gigno et gignam: eadem enim permanet semper divini Verbi generatio.

torum nostrorum promeruit, ac pro his plenissimè satisfecit, offerendo semetipsum Deo Patri pro nobis in sacrificium.

Sedet ad dexteram Maiestatis in excelsis. Sentit Patris Christum concessisse, atque ætiamnum sedere ad dexteram Maiestatis sua magnitudinis in excelsis; id est, ad dexteram Dei, in eo loco ubi magnitudinem suam et gloriam Deus ostendit, hoc est, in caelo Christi sessio quietam felicitatis et regni, quod adeptus est, possessionem designat. Ad dexteram Dei sedere dicitur, quia secundum naturam assumptam quietus iam possidet summam illam dignitatem et gloriam regni, quam habet supra omnem creaturam, proximus Deo.

VERS. 4. — TANTO MELIOR ANGELIS EFFECTUS, etc. q. d. *Filius Dei est*; ergo multo maior angelis. Respicit Apostolus ad glorificationem Christi, quam sua passione promeruit; quâ nimirum ut verus Dei filius ubique fuit prædicatus et agnitus, eodem apostolo testante, Philipp. 2. *Propter hoc et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, etc.*

VERS. 5. — CUI ENIM DIXIT ALIQUANDO ANGELORUM, id est: Cui angelorum legitur Deus usquam dixisse hoc quod sequitur:

Filius meus es tu, ego hodie genui te? Ad æternam

Nota quod, quia triplex est Christi nativitas, scilicet, æterna secundum divinitatem in sinu Patris, temporalis una secundum infirmitatem carnis in sinu Deiparæ matris, temporalis altera secundum gloriam carnis in sinu sepulcri; hinc ite quod dicitur eadem verba à sanctis Patribus intelligantur modo de una, modo de altera; imò et ab ipso D. Paulo qui hæc eadem verba applicat Christo resurgenti, Act. 13, v. 33. Potest ergo dici, vel quod dicta et repetita fuerint hæc verba, vel quod intelligantur de quocumque Christi Dei hominis generatione æternæ et temporali.

ET RURSUM, in alio loco, 2 Reg. 7, 14: *Ego ero...?* Hæc quidem verba in sensu literali sunt de Salomone, sed in sensu mystico sunt de Christo, cuius figura erat Salomon, in hoc scilicet, quod sapientia excellit, in pace regnavit, gentibus multis imperavit, templum Deo edificavit. Et hoc notum erat Hebræis, qui sensus hos mysticos intelligebant et recipiebant. Hinc D. Paulus Hebræis loquens, ex mystico sensu eis noto argumentatur.

VERS. 6. — ET CUM ITERUM INTRODUIT, GRÆC.: *Cum autem iterum introducit*, etc. Unde patet quod iterum jungi debeat cum verbo *introducit*, et non separandum; quasi diceret: *Et iterum*, seu rursus, in alio loco, *cum introducit*.

Ex nomine Filii Dei, probavit Christum super angelos excellentiam, idem nunc probat ex honore, quem Deus Christo iudici reddi vult ab omnibus angelis. *Cum iterum*... id est, in secundo quo adventu, etc., seu in fine seculorum, cum Christus naturalis Dei Filius, et idè primogenitus et ante omnes filios adoptivos: cum, inquam, reddidit orbem terræ iudicium celestem.

DICIT, supple Scriptura, psal. 96: *ET ADORENT EUM*, etc., seu adorate, eum, omnes angeli ejus. Tunc ergo Dei jussu, publice et toto orbe spectante, Christum adorabant omnes angeli, boni quidem gaudentes ac venerabundi, mali vero dolentes et,

Filii Dei generationem pertinere plerique existimant, Augustinum secuti. Nam æternitatis optime denotatur adverbio *hodie*, quo præsens dies significatur, quia æternitatis unus dies est, idemque totus semper præsens, in quo non est aliud post aliud, sicut in nostro tempore. *Hodie* ergo, id est, in, et ab æternitate, in qua unum est hodie, unum instans, unum nunc, scilicet unum stabile et perenne præsens, ergo gigno, et genui, et semper gignam te, quasi Verbum et Filium meum. Alii contendunt intelligi oportere de resurrectione Christi ex mortuis: *Filius meus es tu*, quem novo quodam modo rursus hodie genui, quando te mortuum, et ab hominibus reprobatum, ad vitam immortalæ suscitavi, et ad tantam gloriam extulsi, ut te Filium meum esse, cœli terræque Dominum, et Regem super Sion montem sanctum meum, id est, super Ecclesiam constitutum, omnes agnoscat.

ET RURSUM: *Ego ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in Filium?* Item, de quo angelorum legitur aliquando Deus Pater dixisse: *Ego ero ei Pater, et ille erit mihi filius?* De nullo angelorum hoc dictum est; ergo Christus est maior angelis.

VERS. 6. — *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ*, etc. Primo inductus est Christus homo

invit. Omnium ergo angelorum Deus ac Dominus est.

Nota quod angeli sancti Christum nascentem et resurgentem adorant, et in extremo iudicio et boni et mali eum publice adorabunt, ut Dominum et Regem hominum et angelorum. Hinc discit quàm pia et sancta sit illa praxis quâ in choro genuflectimus et Christum adoramus, cum cantatur: *Iudex crederis esse venturus: te ergo quasimus*, etc. Hujus tunc veritatis recordare, et Dei jussum præveniens, Christum iudicem adora gaudens et venerandus, ne dolens et invidus adores aliquando.

VERS. 7. — **ET AD ANGELOS QUIDEM DICIT**... Eandem Christi super angelos excellentiam probat ex officio. *Ad angelos*, id est, de angelis dicit Scriptura, psal. 103:

QUI FACIT ANGELOS SUOS SPIRITUS, id est, eos quorum natura spiritalis est et ignea, id est, admodum activa, facit nuntios et ministros suos. *Spiritus*, nomen est nature; *angelus*, nomen est officii. Sunt ergo semper spiritus, sunt autem angeli, cum mittuntur et nuntiant. Illorum ergo officium ministeriale est, Deus illis vultur pro nuntiis, cursoribus et ministris suis. Longè aliud est officium Christi.

VERS. 8. — **AD FILIUM AUTEM: THRONVS TVVS, DEVS**... id est, de Filio dicit Scriptura, psal. 44, qui totus est de Messia, estque epithalamium quo celebrantur nuptiæ ejus cum Ecclesiâ, undique ex

in orbem per incarnationem, passibilis et mortalis; iterum vero, sive secundo, pro resurrectionem à morte gloriosus et impassibilis iudicatus fuit. Vel positum iterum videtur, id est, inchoat, Deus Pater Christum in die iudicii tanquam iudicem, ut iudicet orbem: tanquam angeli omnes, qui primo eum adoraverunt in nativitate, iterum, sive secundo, eundem publice adorabunt in gloria, venturum cum potestate magnâ et maiestate, stipatum agminibus angelorum ac virtutum celestium.

VERS. 7. — *Et ad angelos quidem dicit*, id est, de angelis dicit, vel Deus vel Scriptura: *Qui, scilicet Deus, facit angelos suos spiritus*, etc.: Qui quos decreverat esse suos nuntios ac ministros, eosdem fecit substantias penitus immateriales seu plane spirituales; essentiam fedt quasi igneam unam, lucidam nimirum cognitione, et charitate ardentes. Discrimen inter Christum et angelos ex eo potissimum statuit Paulus, quod ille sit Dei Filius, hi ministri, etc.

VERS. 8. — *Ad Filium autem*, hoc est, de Filio dicit Scriptura; nam verba quæ hic adducuntur, non ex persona Dei, sed prophete dicta sunt:

Thronus tuus, Deus, in seculum seculi. Est hic sensus: O Deus, id est, Christe, sponse Ecclesie, qui es Deus et Dei Filius, solum regni tui permanebit in seculo seculi, in æternum et ultra. *Regnum ejus regni non erit finis*, Luc. 1.

Virga æquitatis, virga regni tui, id est, virga rectitudinis, justitiæ, æquitatis. De virgâ regis sermo est, quod sceptrum vocatur, et regie potestatis est insigne. Sceptrum regni tui, o Christe, æquissimum est: rectissimè et æquissimè iudicas, justos promovens et præmiis, impios vero puniens et condemnans; quod maxime patefacies in die iudicii. Ita Euseb., Cyrill., Basil.

VERS. 9. — *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem*. Quia scilicet Christus in regimine suo diligit iustitiam et justos, odit vero nunquam iniquitatem et iniquos: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis*

gentibus congregandâ: O Deus, seu Christe, qui Deus es et Filius Dei; *thronus regni tui* permanebit in æternum; *virga regni tui* est *virga æquitatis*; sic ordinanda sunt hæc verba, significantque: Justissimè regnum tuum gubernas. Officium ergo Christi regium, et confirmat v. 9, explicans hæc verba *virga regni tui*...

VERS. 9. — *DILEXISTI JUSTITIAM ET ODISTI INIQUITATEM*... id est, quia iustitiam summo perè dilexisti, et iniquitatem sic odisti, ut illam sanguine tuo deleveris.

PROPTEREA, GRÆC., *propter hoc*, o Christe Deus, DEUS TVVS UNIXIT TE OLEO LÆTITIÆ, id est, gloriavitur, lætificavit et exaltavit super omnes regni tui participes, scilicet ad dexteram suam. D. Thomas post S. Augustinum explicat *propterea* quasi sit causalis; id est, ad hoc ut diligeres iustitiam, etc., unxit te Deus, etc.

VERS. 10. — **ET: TU IN PRINCIPIO, DOMINE, TERRAM FUNDASTI**... Eandem Christi præcellentiam probat ex ejus potentia, confirmatque quod dixit, v. 5: *Per quem fecit et secula*. Et, tu, o Christe, Filii Dei, creator mundi, ab initio terræ fundamenta jecisti, eamque nutu tuo firmam et stabilem fecisti.

ET OPERA MANUUM... id est, potentie tuæ sunt cœli; cœlum ergo et terram creasti.

VERS. 11. — **IPSI PERIBUNT, TU AUTEM PERMANEBIS**.

pro participibus tuis, sive præ consortibus tuis: Quoniam dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem, idè te Deus unxit et unctio quâ iam sola gloriæ et immortalitatis indiget, ac regio diademate coronatus, in regni possessionem venies. *Oleum exultationis* seu *lætitia*, id est, unguentum lætificans atque exhilarans; q. d.: Gloriam corporis, et famam nominisque tui celebratam, ab omnibus agnoscat et colaris quasi Salvator mundi, meristi, o Christe, ex eo, quia scilicet dilexisti iustitiam, utque justitiæ divinæ satisfaceres, humilitati te obediens factus usque ad mortem crucis. Ita Hieron.: quia agit tam Psaltes quàm Paulus de throno regni; hinc enim adeptus est Christus in resurrectione, quando unctus est oleo gloriæ. Quia oleum gloriæ propriè est oleum exultationis, quod accepit Christus propter meritum justitiæ suæ; hoc enim proprie significat vox *propterea*.

Pro participibus tuis, id est, præ sociis, amicis tuis, Socios et amicos Christi vocat apostolos, omnesque sanctos, qui uti filiationem et gratiam, ita et regnum et gloriam Christi à Christo ipso participant, (sùm ab eo in filios, imò in fratres adoptivos, ac regni sui celestis heredes efficiuntur. Hinc quoque gratia Christi nobis in usum vocatur unctio.

VERS. 10. — **ET: TU IN PRINCIPIO, DOMINE, TERRAM FUNDASTI**; id est: Terra fundamenta posuisti, terram fecisti firmam, stabilem atque immobitem, itaque tu in principio, hoc est, omnium primo cum scilicet ante eam nihil factum esset.

Et opera manuum tuarum cœli sunt. Per manus Dei, ejus virtus, potentia significatur: Et cœli, inquit, tuæ virtutis sunt opera.

VERS. 11. — **IPSI PERIBUNT**; non quoad essentiam et formam substantialem, sed quoad formam externam et accidentalem, quia nimirum quasi vestimentum immutabuntur.

Tu autem permanebis, idem, æternus, et immutabilis. In Hebræo, *et tu stabis*, id est, nunquam mutaberis. Quod enim aliquo modo mutatur, non omnino stat ut permanet.

Græc., *permanes*, id est, cœli, quantumcumque durabiles, tandem *peribunt*, id est, in fine mundi mutantur saltem quantum ad qualitates, tu autem, ô Christe Deus, immutabilis es.

ET OMNES UT VESTIMENTUM..., id est, omnes cœli suo motu continuo, quasi consensescunt, sicut vestis usu quotidiano veterascit; ita ut in fine mundi sint renovandi.

VERS. 12. — ET VELUT AMICTUM MUTABIS. GRÆC. *complicabis*.

TU AUTEM IDEM IPSE ES, id est, immutabilis, æternus. Hæc omnia summam Christi Dei potentiam inveniunt. Cœlum et terram creavit.

Cœlos, ut linteam seu pallium complicabit, id est, tam facile transformabit, seu renovabit, ac homo linteam complicat, pallium deponit ac mutat. Nihil autem tale legitur de angelorum potentia.

Et omnes (cœli) ut vestimentum veterascunt, suo motu et continua agitatione ac mutatione, quasi consensescunt, ut videantur veterascere, sicut vestimentum novum quod deturitur et veterascit.

VERS. 12. — Et velut amictum mutabis eos, et mutantur; sensus: Sicut amictulum vetus facile novo commutari solet, ita tu cœlos summâ facilitate mutabis ac renovabis; statim enim ut volueris, fiet.

Tu autem idem ipse es, id est, idem semper, et immutabilis.

Et omni in non deficient. Significatur ergo Dei stabilitas et immutabilitas æternitas. Assertit autem manifestè hic locus Christi divinitatem: Deo namque proprium esse semper esse et non mutari, iuxta id quod ait Malach. 3: Ego Dominus et non mutor.

VERS. 13. — Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis, psal. 109. Dixit Dominus, scilicet Deus Pater, Domino meo, Christo scilicet, cum triumpho ascendenti in cœlum: Sede à dextris meis, id est, sede mihi proximus, consors esto honoris et regni mei, in summâ meâ gloriâ mecum regna. Is enim sedet à dextris Dei, qui Deo proximus assistet; hoc est, qui supra omnem creaturam elevatus, quietam felicitatis ac regni cum Deo possessionem obtinet, honoratissimo post eum loco. 1 Cor. 15, pro sedere ad dextram Dei, regnandi vocabulum posuit, dicens: Oportet illum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus, etc.

Quoadque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? id est: Usque ad finem seculi, et iudicium generale, in quo omnes tam demones quam tyrannos et homines impios, qui te, Christe, tuosque Christianos vexant hic et læcessunt, planè tibi subiciant.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maxime notanda, et ad praxim redigenda.

Hic et nos, christiani gentiles, juxta D. Pauli mentem, agnoscamus quàm sit nobis gloriosum et quàm utile talem ac tantum habere Prophetam, Patrem, ducem, legislatorem, Pontificem, uno verbo, Salvatorem. Jesus Christus, Salvator noster, Dei Filius est, heres Dei, creator mundi, nunquam suo rector. Hic Dei Filius, cum sit ab æterno splendor Patris, illiusque imago substantialis, viva, adæquata, per omnia Patri similis, et in omnibus æqualis, in medio temporum factus est pro nobis homo, nobis per omnia similis, fecit, docuit, passus est. Tandem, ut summus Pontifex, per semetipsum, hostiam Deo dignam, in

VERS. 15. — AD QUEM AUTEM ANGELORUM DIXIT... Ex throno denique probat Christi super angelos præcellentiam, qui enim Deo proximus assistet, super omnes est. Ad quem angelorum dixit Pater æternus: SEDE À DEXTRIS MEIS...? Vide paraphrasim.

VERS. 14. — NONNE SUNT OMNES ADMINISTRATORI...; quasi diceret: tantum abest ut angelis assistant Deo, quin imò omnes illi, licet nobilissimæ substantiæ, sunt ministri Dei, quos sæpè mittit in terras ad hominum salutem curandam, maxime verò eorum qui vitam æternam hereditaturi sunt. Hinc communiter colligunt doctores angelos omnes aliquando mitti, de quo tamen dubitant D. Dionysius et D. Gregorius; et cujus contrarium assertit D. Thomas, qui vult solos quinque inferiores choros mitti, reliquos quatuor Deo semper assistere. Idem assertit D. Anselmus, hic.

VERS. 14. — Nonne omnes (angeli) sunt administrarii spiritus? Quorum officium sit, non assistere, sed ministrare: q. d.: Quis enim fidelium ignorat omnes angelos esse spiritus ad ministerium deputatos?

In ministerium missi propter eos qui hereditatem capient salutis; semper enim mittuntur in ministerium; nunc hi, nunc alii. Mittuntur autem à Deo et à Christo ejus, ad procurandam hominum electorum salutem. Dionys., Gregor., Ansel., Thomas docent angelos alios esse assistentes, qui scilicet semper Deo assistunt, et nunquam mittuntur: alios esse ministrantes, qui scilicet mittuntur ad omne ministerium, etc.; verum probabilior est contraria sententia, scilicet omnes omnino angelos à Deo mitti. Id enim clarè hic dicit Apostolus: Si lex per Michaelæm angelorum principem data est, cur non etiam per alios primi ordinis? Quod quidem fieri non potuit, nisi ad hoc à Deo mitterentur. Nam, si supremi mittuntur, quàm magis reliqui? Isaia 6, dicitur unus de Seraphim, qui supremus est ordo, missus ad Isaiam. Gen. 3, missus est Cherubim qui secundi est ordinis, ad custodiendum paradysum. Quin Daniel 10, missus fuit Michael; Raphael quoque, qui missus fuit ad Tobiam, dicit se esse unum ex septem qui astant ante Deum, Tob. 12. Sic et Gabriel missus ad Zachariam: Ego, inquit, sum Gabriel qui asto ante Deum, et missus sum loqui ad te, Luc. 1. Fatemur ergò quòd Apostoli verba disertè sonant, omnes angelos emitti ad ministeria; neque enim tali uteretur interrogatione, nonne omnes, etc., nullâ deinceps additâ probatione, nisi significaret eam esse velut notionem fidelium animis impressam, omnes angelos in ministeria mitti.

arâ crucis oblatam, totius mundi peccata delevit. Quâ expiatione peractâ, gloriosus resurrexit, in cœlum ascendit, ubi sedet ad dextram Dei, sua vulnera pro nobis ostendens Patri, et per ea, quasi per quinque ora, causam nostram indesinenter agens. Hanc de tuo Salvatore ideam, ô anima christiana, insculpe menti tue, cordique tuo, nunquam delendam:

1° Ut scias et nunquam obliviscaris quàm te fecit Deus, quantumque dilexit, hunc suum filium unigenitum tibi dando doctorem, Patrem, ducem, legislatorem, summum Pontificem, uno verbo, Jesum, hincque scias et nunquam obliviscaris ingrata,

quantum debeas Deum tam beneficium redamare.

In Filio suo unigenito quid tibi non dedit? quid ergo ob tale donum non debes?

2° Ut scias, et nunquam, in quocumque statu, obliviscaris quanti debeas facere talem ac tantum Salvatorem, prophetarum Prophetam, patriarcharum Patriarcham, legislatorum Legislatorem, pontificum Pontificem, hominum et angelorum Dominum et Regem. Quantum debeas in eum credere: veritas ipsa est, et veritatis plenitudo; quantum debeas in eum sperare: omnipotens est, ipse mundi creator, ipse mundi solo nutu rector, ipse Dei honorum possessor est et largitor; quantâ fiduciâ debeas ad eum recurrere: sedet ad dexteram Majestatis, interpellans pro nobis, ostendens sua vulnera.

CAPUT II.

1. Propterea abundantius oportet observare nos ea que audivimus, ne fortè perefluamus.

2. Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis prevaricatio et inobedientia accepit justam mercedis retributionem:

3. Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem, que eum initium accepit enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est.

4. Contestante Deo signis, et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem?

5. Non enim angelis subjecti Deus orbem terræ futurum de quo loquimur.

6. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam visitas eum?

7. Minuisti eum paulò minus ab angelis; gloriâ et honore coronasti eum: et constituisti eum super opera manuum tuarum.

8. Omnia subjecti sub pedibus ejus. In eo enim quòd omnia ei subjecti, nihil dimisit non subjectum ei: nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei.

9. Eum autem qui modico quàm angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis gloriâ et honore coronatum; ut gratiâ Dei pro omnibus gustaret mortem.

10. Decebat enim eum, propter quem omnia et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, autorem salutis eorum per passionem consummare.

11. Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quem causam non confunditur fratres eos vocare, dicens:

12. Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te.

13. Et iterum: Ego ero fidens in eum. Et iterum: Ecce ego, et pueri mei quos dedit mihi Deus.

14. Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem, ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum:

15. Et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

Quid per talem Mediatorem non obtineas?

PRAXIS CHRISTIANA.

Praxis ergo tua continua, quantum fieri potest, sit Christum, Filium Dei, splendorem Patris, heredem Dei, Dominum omnium, hominum et angelorum Regem, sedentem ad dextram Dei adorare; ad illum, ut doctorem et Prophetam tuum, Patrem, ducem, legislatorem, summum Pontificem, et suo proprio sanguine Salvatorem, cum fiducia, in quâcumque necessitate, recurrere; ipsi pro nobis interpellanti, fide, spe, charitate uniri, et in ipso, cum ipso, et per ipsum gratiam et misericordiam à Deo Patre implorare.

Christi vulneribus unire contritus, et per ea, quasi ora, supplex et fide plenus, obsecrare, ut v. 3, in fine.

CHAPITRE II.

1. C'est pourquoi nous devons observer avec encore plus d'exactitude les choses que nous avons entendues, pour n'être pas comme des vases entr'ouverts, qui laissent écouler ce qu'on y met.

2. Car si la loi, qui a seulement été annoncée par les anges, est demeurée ferme; et si tous les violents de ses préceptes, et toutes les désobéissances ont reçu la juste punition qui leur était due,

3. Comment pourrions-nous l'éviter, si nous négligeons une doctrine salutaire, qui, ayant été premièrement annoncée par le Seigneur même, a été confirmée parmi nous par ceux qui l'ont entendue,

4. Auxquels Dieu a rendu témoignage par les miracles, par les prodiges; par les différents effets de sa puissance, et par la distribution des grâces du Saint-Esprit, qu'il a partagées comme il lui a plu?

5. Car Dieu n'a point soumis aux anges le monde futur dont nous parlons.

6. Aussi quelqu'un a dit dans un endroit de l'Écriture: Qu'est-ce que l'homme, pour mériter votre souvenir? et qu'est-ce que le fils de l'homme, pour être favorisé de vos regards?

7. Vous l'avez rendu pour un peu de temps inférieur aux anges, vous l'avez ensuite couronné de gloire et d'honneur: vous lui avez donné l'empire sur les ouvrages de vos mains;

8. Vous avez assujéti toutes choses sous ses pieds. Or, en disant qu'il lui a assujéti toutes choses, il n'a rien laissé qui ne lui soit assujéti: cependant nous ne voyons pas encore que tout lui soit assujéti.

9. Mais nous voyons que Jésus, qui avait été rendu pour un peu de temps inférieur aux anges, a été couronné de gloire et d'honneur, à cause de la mort qu'il a soufferte, Dieu par sa bonté ayant voulu qu'il mourût pour tous.

10. Car il était bien digne de Dieu, pour lequel et par lequel sont toutes choses, que, voulant conduire à la gloire plusieurs enfants, il perfectionnât par les souffrances celui qui devait être l'auteur de leur salut.

11. Car celui qui sanctifie, et ceux qui sont sanctifiés, viennent tous d'un même principe: c'est pourquoi il ne rougit point de les appeler ses frères;

12. En disant: J'annoncerai votre nom à mes frères; je chanterai vos louanges au milieu de l'assemblée de votre peuple.

13. Et ailleurs: Je mettrai ma confiance en lui. Et encore dans un autre endroit: Me voici avec les enfants que Dieu m'a donnés.

14. Et ainsi, parce que les enfants sont d'une nature composée de chair et de sang, il a aussi lui-même participé à cette même nature, afin de détruire par sa mort celui qui était le prince de la mort, c'est-à-dire le diable;

15. Et de mettre en liberté ceux que la crainte de la mort tenait dans une continuelle servitude pendant leur vie.